

Ministerie van Landbouw,  
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer  
der Staten-Generaal  
Prinses Irenestraat 6  
2595 BD DEN HAAG

**Directoraat-generaal Agro**  
Directie Dierlijke Agroketens en  
Dierenwelzijn

**Bezoekadres**  
Bezuidenhoutseweg 73  
2594 AC Den Haag

**Postadres**  
Postbus 20401  
2500 EK Den Haag

**Overheidsidentificatienr**  
00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)  
F 070 378 6100 (algemeen)  
[www.rijksoverheid.nl/Inv](http://www.rijksoverheid.nl/Inv)

Datum 21 februari 2022  
Betreft Organisatie en stand van zaken Landbouwakkoord

**Ons kenmerk**  
DGA-DAD / 26456218

**Bijlage(n)**  
1

Geachte Voorzitter,

Zoals ik heb aangegeven in de brief over de toekomst van de landbouw (Kamerstuk 30 252, nr. 77) werk ik, samen met de provincies, landbouwpartijen, natuurorganisaties en markt- en ketenpartijen, aan een Landbouwakkoord. In deze brief geef ik een toelichting op de organisatie van het Landbouwakkoord, het proces en de stand van zaken tot nu toe.

De afspraken in het Landbouwakkoord bepalen wat mij betreft niet alleen de kansen voor boeren die door willen én kunnen, maar geven mede vorm aan de inrichting van het platteland als plek van landbouw gecombineerd met andere functies. Het akkoord schetst een perspectief voor jonge mensen die willen bijdragen aan een duurzame agrarische toekomst en geeft inzicht in de werkgelegenheid die de sector oplevert. Bovenal is het van belang voor de dagelijkse beschikbaarheid van voldoende en gezond voedsel. Dat gaat gelijk op met het bereiken van concrete resultaten voor de doelen die het kabinet heeft geformuleerd in het coalitieakkoord. In de maatschappelijke discussie gaat het vaak over stikstof en natuur, maar het Landbouwakkoord gaat ook in op de bijdrage van de agrarische sector op de doelen uit het Klimaatakkoord en schoon water. Hiermee is het Landbouwakkoord een belangrijke drager van het kabinetsbeleid.

De landbouw staat voor een grote opgave om te verduurzamen. Daar maken we nu met alle partijen afspraken over. Dit moet zorgvuldig maar ook snel. De gesprekken zijn constructief maar dat wil niet zeggen dat het makkelijk is. Het rapport van de heer Remkes legde dat bloot: er zijn stevige inhoudelijke opgaven, het vertrouwen en begrip tussen de partijen op basis van het verleden is kwetsbaar, en de route voor het formuleren van de aanpak wat wel kan is niet eenvoudig. Dat maakt dat het sluiten van het Landbouwakkoord een kwetsbaar en precair proces is. Het zorgt nu nog niet voor de duidelijkheid en het perspectief waar nu juist zoveel behoefte aan is. Ik zie en voel dat ook.

Er zijn veel gesprekken gevoerd over de gezamenlijke visie op de toekomst van de landbouw in 2040. Het is goed dat hiervoor tijd genomen is, dat is de basis voor een goed akkoord. De komende periode gaan we scherpe keuzes maken zodat de landbouw zich naar dit toekomstbeeld kan doorontwikkelen en duidelijk wordt

welke ondersteuning daarvoor nodig is vanuit de keten en de overheid. Uiteindelijk vormen deze elementen, de visie en de concrete afspraken om daar te komen, de bouwstenen van het Landbouwakkoord.

**Directoraat-generaal Agro**  
Directie Dierlijke Agroketens en  
Dierenwelzijn

**Ons kenmerk**  
DGA-DAD / 26456218

### **Organisatie Landbouwakkoord**

De totstandkoming van het Landbouwakkoord wordt geleid door Wouter de Jong. Hij is als onafhankelijk voorzitter aangesteld en wordt ondersteund door een secretariaat. Er is een hoofdtafel ingesteld waaraan de belangrijkste bestuurlijke vertegenwoordigers het gesprek voeren. De hoofdtafel bestaat uit vertegenwoordigers van LTO, NAJK, Agractie, Landschappen NL, Biohuis, IPO, NFLI, CBL en ikzelf als vertegenwoordiger vanuit het kabinet. Deze hoofdtafel is tot nu toe 7 keer bij elkaar gekomen.

Daarnaast zijn er zes zogenoemde sectortafels ingesteld, waaraan wordt gewerkt aan concrete uitwerkingen van onderwerpen in het akkoord. De zes tafels zijn:

- melkvee- en kalverhouderij;
- varkenshouderij;
- pluimveehouderij;
- akkerbouw, vollegrondsgroenten en bollenteelt;
- (glas)tuinbouw en sierteelt;
- multifunctionele landbouw, korte ketens en kleinere dierlijke sectoren.

Deze zes tafels bevat een groter aantal deelnemers dan de hoofdtafel, er zijn per tafel 15 tot 20 partijen aangesloten. De sectortafels komen wekelijks bijeen. De afgelopen periode is ook aan de sectortafels vooral gesproken over het toekomstbeeld in 2040 en zijn er opvattingen gedeeld en vragen gesteld over een breed scala aan onderwerpen waaronder ruimtelijke ontwikkelingen, doelsturing en het verkrijgen van een goed verdienmodel door het vergroten van de vraag naar duurzame producten. Ook aan de sectortafels zitten we in de fase van scherpe gesprekken die leiden tot duidelijke keuzes.

Er is ook een reflectietafel ingesteld bestaande uit deskundigen van verschillende disciplines (ecologisch, juridisch, economisch, maatschappelijk en ruimtelijk) die de hoofdtafel en de sectortafels van adviezen kan voorzien. Tot slot wordt een brede afspiegeling van de agrarische sector (de 'brede landbouwtabel') op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang en gevraagd om inhoudelijke input voor het Landbouwakkoord. Deze input wordt doorgeleid naar de discussies aan de hoofdtafel en de sectortafels. De brede landbouwtabel is inmiddels twee keer bij elkaar geweest. Op de website [www.landbouwakkoord.nl](http://www.landbouwakkoord.nl), beheerd door het secretariaat, verschijnen de laatste updates van het proces.

### **Stand van zaken**

In het landbouwakkoord proces is er eerst betekenis gegeven aan de gezamenlijke visie 2040 en de toekomst voor de sector. We zijn nu in de fase terecht gekomen dat er verschillende ontwikkelpaden en thema's met bijbehorende bijhorende concrete afspraken worden geformuleerd.

Zoals ik eerder aangaf, zullen er scherpe keuzes gemaakt gaan worden. Daarbij is kringlooplandbouw, zoals genoemd in het coalitieakkoord het uitgangspunt. Vanzelfsprekend zullen de afspraken moeten passen binnen de kaders van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) de Klimaatwet en de brief Water-Bodem Sturend. Het Landbouwakkoord levert zo een cruciale bijdrage op de

structureerende keuzes uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Hierover heeft de minister voor Natuur en Stikstof de Kamer apart geïnformeerd in de kamerbrief Voortgang integrale aanpak landelijk gebied, waaronder het NPLG (Kamerstuk 34 682, nr. 114). Ik heb het Planbureau voor de Leefomgeving gevraagd om tijdens het proces een reflectie te geven op de maatregelen die in het Landbouwakkoord worden uitgewerkt.

**Directoraat-generaal Agro**  
Directie Dierlijke Agroketens en  
Dierenwelzijn

**Ons kenmerk**  
DGA-DAD / 26456218

Graag neem ik de Kamer mee in een aantal hoofdthema's die op zowel de hoofdtafel als de sectortafels regelmatig aan bod komen en waar nu scherpe keuzes gemaakt gaan worden. Er wordt niet alleen over deze thema's gesproken, maar dit zijn op dit moment wel de belangrijkste gespreksonderwerpen. Ten eerste willen we toewerken naar een productiesysteem dat volhoudbaar is. Dat vraagt om lagere emissies van stikstof en broeikasgassen naar de lucht en van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen naar bodem en water. Dat vraagt ook om aanpassing aan droogte, verzilting en overvloedige regenval. De omslag naar kringlooplandbouw staat hierbij centraal en daarbij hebben we het over de onderwerpen: mest, veevoer, pacht, bodem en diergezondheid. Een stevige inzet op kennisontwikkeling en zowel technische als sociale innovatie op een breed terrein is hierbij noodzakelijk.

Het slagen van de transitie van de landbouw staat of valt met het verdienvermogen van de boer en het verduurzamen van de agrarische sector van de toekomst. Daar gaan de ketenpartijen aan bijdragen. In het Landbouwakkoord wil ik hierover bindende afspraken maken met de ketenpartijen, zowel met de toeleverende en de verwerkende industrie als met de retail en de financiële sector, zoals banken. In het kader van het Landbouwakkoord zal ik ook voorstellen doen voor wettelijke maatregelen, waarbij ook de Autoriteit Consument en Markt (ACM) betrokken wordt. In het Landbouwakkoord zullen beide sporen gewogen worden en tot een stevig pakket maatregelen leiden.

Partijen aan tafel geven aan dat het ook noodzakelijk is afspraken te maken over grond en ruimtelijke inpassing van de landbouw. De agrarische sector mag niet het sluitstuk worden in de discussie over ruimte. Om de transitie voor de landbouwsector mogelijk te maken is de beschikbaarheid van voldoende landbouwgrond, om bijvoorbeeld te kunnen extensiveren, een belangrijk thema. Heldere afspraken over grondgebruik en de waarde van grond zijn daarom volgens partijen noodzakelijk.

Regelgeving die stuurt op doelen in plaats van middelvoorschriften (voorschriften die exact en uniform voorschrijven wat en wanneer is toegestaan) is eveneens een thema waar de sector graag met de overheid en andere partijen stappen in zet. Hiermee krijgen ondernemers de ruimte om op de meest passende manier te voldoen aan de doelen van het beleid. Om daar te komen is het nodig om meetsystemen te ontwikkelen die op bedrijfsniveau het effect kunnen vaststellen, zodanig dat de resultaten ook te borgen zijn en stand houden. Dat vraagt om ontwikkeling en nadere uitwerking. Doelsturing vraagt ingrijpende aanpassingen in Europese en nationale regelgeving. Ik wil graag afspraken maken over dit onderwerp met de partijen en samen een tijdlijn uitwerken waarbij we een systematiek van kritische prestatie-indicatoren uitwerken, gebruikmakend van bestaande initiatieven zoals de biodiversiteitsmonitor en tevens kijken hoe we belemmerende wet- en regelgeving kunnen aanpassen.

Met de Kamer heb ik verschillende goede discussies gevoerd die hebben geleid tot een aantal moties die betrekking hebben op het Landbouwakkoord (zie bijlage). Vanzelfsprekend neem ik deze moties maximaal mee in het proces van het Landbouwakkoord.

**Directoraat-generaal Agro**  
Directie Dierlijke Agroketens en  
Dierenwelzijn

**Ons kenmerk**  
DGA-DAD / 26456218

### **Afsluitend**

De gesprekken lopen, de keuzes worden gemaakt. We zijn serieus onderweg en zetten alles op alles om het Landbouwakkoord tijdig te laten slagen met concrete resultaten. Mocht het onverhoopt niet slagen dan kom ik met een kabinetsplan dat invulling geeft aan de stappen die gezet moeten worden voor de transitie van de landbouw. Hoewel ik me realiseer dat deze grote omslag niet altijd even makkelijk zal zijn en uiteindelijk iedere agrariër zal raken, heb ik vertrouwen in een goede uitkomst van het proces met een breed gedragen Landbouwakkoord als resultaat.

Piet Adema  
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

## Bijlage - Moties

**Directoraat-generaal Agro**  
Directie Dierlijke Agroketens en  
Dierenwelzijn

Vanzelfsprekend betrek ik de moties die door de Kamer zijn aangenomen en zien op het Landbouwakkoord in mijn inzet. Dit betreft in ieder geval:

**Ons kenmerk**  
DGA-DAD / 26456218

- de motie-Graus c.s. over afspraken over een goed verdienvermogen voor boeren en tuinders (36200-XIV-24)
- de motie-Van Campen c.s. over bij het landbouwakkoord bepalen welke brongegevens als input kunnen dienen voor een stoffenbalans (36200-XIV-25)
- de motie-Tjeerd de Groot over concrete keuzes in het landbouwakkoord tijdig meenemen in het NPLG (36200-XIV-33)
- de motie-Tjeerd de Groot over een plan van aanpak met het oog op kwaliteitseisen voor kringloopadviseurs (36200-XIV-32)
- de motie-Tjeerd de Groot en Van Campen over een onderzoek naar beprijzing van de uitstoot van methaan en stikstof (36200-XIV-34)
- de motie-Grinwis c.s. over inzetten op stimulering van natuurinclusieve, biologische, circulaire landbouw en agroforestry tijdens de onderhandelingen over het landbouwakkoord (36 200-XIV-57)
- de motie-Bisschop c.s. over deelname van het IPO en het ministerie van VWS aan het Platform Multifunctionele Landbouw (36200-XIV-79)
- de motie-Koekkoek over onderzoek ten behoeve van maatschappelijke waardecreatie in de biologische landbouw (36200-XIV-80)
- de motie-Thijssen/Bromet over mogelijke verdienmodellen doorrekenen voor verschillende types agrarische bedrijven (36200-XIV-38)
- de motie-Thijssen c.s. over onderzoek naar compensatie van lage inkomens voor een eventuele stijging van de voedselprijzen (36200-XIV-37)
- de gewijzigde motie-Boswijk c.s. over onderzoeken of een bijmengverplichting van duurzame grondstoffen opgelegd kan worden aan de verwerkende industrie en retail (36200-XIV-96)
- de motie-Bromet/Thijssen over inventariseren waar landelijke of lokale regels functievermenging onbedoeld tegenwerken (36200-XIV-41)
- de motie-Bromet en Thijssen over innovatieve grondgebonden natuurinclusieve veehouderij ondersteunen (36200-XIV-46)
- de motie-Bromet en Thijssen over een effectief systeem van vergoedingen voor herstel en onderhoud van ecologisch waardevolle landschapselementen (36200-XIV-49)
- de motie-Beckerman/Boswijk over elke agrariër de mogelijkheid bieden om onafhankelijk advies te krijgen over keuzes aangaande stoppen, verplaatsen, omscholing en sociaal-emotionele begeleiding (30252-38)
- de gewijzigde motie-Beckerman over bezien hoe een deel van de leningen kan worden afgewaardeerd en de besparingen ten goede laten komen aan de verduurzaming van de landbouw (30252-70)
- de motie-Boswijk c.s. over onderzoeken hoe boeren nabij Natura 2000-gebieden financieel kunnen worden ondersteund bij aanpassing van bedrijfsvoering (30252-61)
- de motie-Bisschop over ruimte geven voor een bottom-up-aanpak van innovatieve emissiereductie (33576-277)
- de motie-Tjeerd de Groot c.s. over een vaste plek voor de transitie naar kringlooplandbouw in private kwaliteitssystemen (33576-289)
- de motie-Tjeerd de Groot c.s. over koplopers in kringlooplandbouw ondersteunen om hun bedrijf zo veel mogelijk voort te zetten binnen de gebiedsgerichte aanpak (33576-290)

- de motie-Tjeerd de Groot c.s. over een generieke methode ontwikkelen met koolstofcertificaten voor combinaties van gewassen en isolatie- en bouwmaterialen (33576-291)
- de motie-Thijssen c.s. over een verplichte substantiële bail-in in de transitiekosten (33576-292)
- de motie-Klaver c.s. over een brief over alle politieke keuzes voor de toekomst van de Nederlandse landbouw en het toekomstperspectief van de boeren (33576-298)
- de motie-Koekkoek/Bromet over een duidelijk aanspreekpunt voor boeren in de gebiedsgerichte aanpak (33576-314)
- de motie-Koekkoek/Boswijk over een sociaaleconomische impactanalyse verplicht onderdeel laten uitmaken van het gebiedsplan (33576-315)
- de motie-Bromet/Thijssen over de gevolgen van het afbouwen van de derogatie meenemen in de perspectiefbrief, het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de gebiedsprocessen (33037-464)
- de motie-Bromet/Thijssen over onderzoeken hoe mest- en gifvrije bufferstroken door teelt van alternatieve gewassen en natuurbeheer kunnen bijdragen aan het verdienvermogen van creatieve, innoverende boeren (33037-465)
- Boswijk c.s. over in gesprek gaan met provincies over een alternatieve wijze van financiering van slootkanten (33037-470)
- de motie-Tjeerd de Groot over voorbereidingen treffen voor de introductie van elektronische identificatie van dieren (33835-205)
- de gewijzigde motie-Boswijk c.s. over in gesprek gaan met provincies over een alternatieve wijze van financiering van slootkanten (33037-476)
- de motie-Tjeerd de Groot over de dierwaardige veehouderij meenemen in de adviesverlening aan boeren (28286-1273)
- de motie-Tjeerd de Groot/Van Campen over voor april 2023 de Kamer informeren over het wettelijke instrumentarium om transparantie bij de retail te realiseren (36200-XIV-100)
- de motie-Boswijk c.s. over het zo snel mogelijk komen met een compleet uitgewerkt instrumentarium (33576-312)
- de motie-Boswijk c.s. over zekerheid bieden dat het beheer dat is aangevraagd en goed is uitgevoerd, ook daadwerkelijk uitbetaald wordt (36200-XIV-113)

**Directoraat-generaal Agro**  
Directie Dierlijke Agroketens en  
Dierenwelzijn

**Ons kenmerk**  
DGA-DAD / 26456218

Deze lijst van moties is niet uitputtend. De Kamer heeft ook andere moties aangenomen die niet direct zien op het Landbouwakkoord, maar hier welaakvlakken mee hebben. Over hoe de moties van de Kamer zijn betrokken, zal ik u na het afronden van het onderhandelingsproces nader informeren.